

Andreea Barbu (n. 1997, București) este din 2014 jurnalistă la revista Ararat, publicație a Uniunii Armenilor din România.

Din 2016 a colaborat cu săptămânalul Observator Cultural, fiind studentă a Facultății de Limbi Străine

din București și apoi a Université Lumière Lyon 2.

Este masterandă a Academiei de Studii Economice din București. În prezent, este trainer în domeniul tehnologiei financiare la Blackline System, companie fondată în Statele Unite ale Americii. Este preocupată de viața cotidiană a foștilor negustori armeni, volumul de față fiind un elogiu al lor. Moștenirea acestor lucrători din diaspora armeană este imensă și acest patrimoniu merită cu prisosință valorificat.

Andreea Barbu locuiește în București, adoră să călătorească, mai ales în Europa și Orientul Mijlociu.

Andreea Barbu

De la KAYSERI la BUCUREȘTI *Cusut până la capăt*

CETATEA DE SCAUN
EDITURA

Editor și coperta: Dan Mărgărit
Tehnoredactare: Editura Cetatea de Scaun
Redactor: Mirela Ivan Nobel
Imagine coperta I: shutterstock.com

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a
României**

BARBU, ANDREEA

**De la Kayseri la București : cusut până
la capăt / Andreea Barbu. -**

Târgoviște : Cetatea de scaun, 2025

Conține bibliografie

ISBN 978-606-537-756-1

323.1

*Toate drepturile de reproducere, integral sau parțial, prin
orice mijloace, inclusiv stocarea neautorizată în sisteme de
căutare sunt rezervate. Reproducerea se poate face doar cu
acordul scris al editurii, cu excepția unor scurte pasaje
care pot constitui obiectul recenziilor și prezentărilor.*

ISBN 978-606-537-756-1

©Editura Cetatea de Scaun®, Târgoviște, 2024

editura@cetateadescaun.ro, www.cetateadescaun.ro

Tipărit la Editura Cetatea de Scaun

Cuprins

1 Kayseri.....	7
2 Deportarea din Anatolia. Negustori armeni la Constanța	27
3 Naționalizarea din 1948. Nectar Margosian la București	39
4 Viața foștilor negustori armeni după naționalizare	53
5 Părinți și prieteni	67
6 Acul – mijloc de supraviețuire în comunism	81
7 Libertatea prin desen	95
8 Nectar Margosian la asfințit	107
9 Urmașii.....	121
Bibliografie selectivă.....	135
Anexa foto	139

1

Kayseri

Un oraș cosmopolit era Kayseri la începutul secolului al douăzecilea. Aflat în Anatolia Centrală și înconjurat de munți a fost locuit încă din antichitate. A purtat numele Mazaca, fiind reședință a regilor capadocieni. Poziția geografică, la intersecția rutelor comerciale din Asia Mică i-a favorizat dezvoltarea. Negustori cutezători și plini de speranță au transportat bunuri neîntrerupt pe aici.

În secolul întâi a fost cucerit de romani și a devenit capitala Capadociei. Importanța sa este dovedită și de faptul că aici s-a bătut monedă. În perioada bizantină Cezareea Capadociei a fost un important centru creștin, unde s-a aflat o vreme și Sfântul Grigore Luminătorul. Răspândirea rapidă în acest spațiu a creștinismului a favorizat formarea multor clerici cu har. De fapt, Cezareea Capadociei este locul de origine a unora dintre cei mai importanți teologi creștini. La începutul primului mileniu, a condus aici o episcopie chiar Sfântul Vasile cel Mare.

Ca urmare a cuceririi Anatoliei, în secolul al unsprezecelea, de către turcii selgiucizi, după bătălia de la Malazgirt, episcopii din Cezareea și-au încetat activitatea din lipsă de credincioși. Din calea năvălitorilor ei au fost nevoiți să fugă. În ierarhia bisericească s-a păstrat însă titlul episcopal care, din 1925, este purtat de Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

Numele Cezareea s-a transformat în Kayseri odată cu adaptarea la limba turcă. De-a lungul istoriei localitatea și-a datorat dezvoltarea mai multor neamuri. Hitiții, romanii, arabii, armenii, grecii, turcii și kurzii au însemnat enorm în conturarea identității orașului. La finalul secolului al nouăsprezecelea patrimoniul armenilor și al grecilor era semnificativ, fiind alcătuit din biserici, școli, case arătoase și magazine. Negustorii de covoare armeni aveau deja o faimă deosebită. Renumele lor era dublat și de felul special de a prepara basturma și sugiuk. Exista, evident, o elită erudită care credea în posibilitățile infinite ale tinerilor. Peste cincizeci de mii de armeni și-au dus traiul în Kayseri până în 1915. Imensa biserică dedicată Sfântului Grigore Luminătorul este și în prezent o mărturie clară a credinței lor puternice.

În 1902 aici s-a născut străbunica mea, Nectar, printre Aramienii de cinste. Era descendentă din armenii a căror viață a fost ferită multă vreme de privațiuni materiale și de obligatoriul compromis al comenzilor de circumstanță. Cei din familia ei erau

covorari harnici, talentați, prețuiți printre negustori, mai ales pentru câștigurile semnificative. După nașterea sa, familia Aramian s-a mai îmbogățit cu trei copii, Hacıadur, Nuvart și Nazaret. Mama Siranuș i-a învățat pe toți să toarcă, să vopsească lâna oilor, să țeasă, să coasă, să prepare basturma, sugiuk, mantî, kata. Prima născută a familiei prefera mereu să mănânce mai ales pepene verde împreună cu brânză albă, proaspătă, de oaie. Amestecul dintre sărat și dulce în aceeași înghițitură, sucul roșu și rece o făceau să uite de treburile istovitoare, agasante ale zilei și să viseze.

La numai treisprezece ani, în timp ce urma cursurile unui colegiu francez, în primăvara anului 1915, a fost obligată să-și părăsească bunurile și casa pentru care cei din familia ei truseră enorm timp îndelungat. Armenii erau deportați și mânați spre deșertul Mesopotamiei. Era vremea Marelui Rău în Imperiul Otoman, a Răului care nu lasă anumite popoare să-și ducă traiul acolo unde s-au născut. Ura acesta avea să ia mii de vieți ale armenilor. Pe drumurile lungi, colbuite, fără de sfârșit, nu a putut înțelege unde dispăruseră brusc nimicurile zgomotoase ale cotidianului și se instalaseră confortabil supraviețuirea sub soarele strivitor, epuizant și chiar moartea. Tot ce trăia, alături de femeii sfârșite și de pruncii lor, era scos din logica obișnuită și așezat în rame copleșitoare. Avea de respectat regula de a nu vorbi cu frații ei, cu mama și cu cei din jur. Zilnic se mergea până la epuizare cu privirea în jos, atentă doar

la drumul care trebuia parcurs. Cu puțin înainte de apusul soarelui se improviza o fiertură oribilă care era sorbită pe îndelete. Uneori se făcea un aluat lipicios care trebuia copt rapid pentru a nu atrage atenția paznicilor. Așa arătau toate zilele. Se răbda amar de sete, de foame, de dureri, de nesomn. Nu se putea arăta nimeni sleit de puteri, împovărat de suferință. Erau doar niște deportați măcinați de îndoieli, de spaima de a nu se prăbuși, de a cunoaște tăișul sabiei, loviturile grele, usturătoare sau arsura glonțului. Nu era chip nici pentru a visa la lumi mai prietenoase, nici pentru gânduri dulci, nici pentru somn. În lumea asta a gesturilor mici, a privirilor scurte, intense, fără nicio urmă de duioșie, știau armenii că le sunt cercetate fețele pentru a nu plănui să fugă în nopțile negre. Cei mult prea tineri, din când în când, simțind că nu mai pot îndura asprimea zilelor totuși izbuteau să se facă nevăzuți, sperând că vor găsi vremelnice adăpost în satele învecinate. Imperiul Otoman se afla în război și unii chiar așteptau cu înfrigurare o întorsătură a lucrurilor, cumva în favoarea lor. Atmosfera terifiantă le ardea sufletele. Aproape zilnic circulau zvonuri despre faptul că în casele, atelierile și magazinele lor s-au instalat deja alții ca recompensă pentru reușita deportărilor.

Lui Nectar, la cei treisprezece ani, îi era aproape zilnic dor de cutia mare din lemn plină de panglici strălucitoare, colorate, de ațe, degetare, croșete, gHEME din lână, bucăți mici de materiale, de serile

lungi când mama lor, bruneta Siranuș, cânta, trebăluind prin casă, de nopțile dulci de vară când greierii luau totul în stăpânire. În buzunarul hainei fratelui mai mic, Nazaret, pusese cu grijă o minge mică, făcută de ea din resturi de cârpe și bucăți de lână, o minge care îl alinase mereu când era bolnav sau supărat. Dor îi era și de feliile mari de pepene verde care se răsărau pe tipsie alături de bucățile de brânză. Din casa lor nu lipsiseră niciodată făina pentru börek, orezul, carnea de oaie, vinetele, fructele și apa proaspătă. Tatăl lor purta grija a toate, muncea din răspuțeri, blând și supus. Nici o îndeletnicire nu era împovărătoare pentru el.

Armenii, la începutul secolului douăzeci, nu aveau obsesia faimei, erau doar preocupați de bunăstarea apropiatilor, de educația copiilor, de obiceiul trei sau patru. Credința era importantă pentru ei, inima lor fiind în biserică. Când situația se înrăutățise pentru armeni, tatăl repeta într-una că în vremuri de război numărul alegerilor este redus. Niciunul dintre prietenii săi nu dăduse crezare zvonurilor că vor urma masacre masive și deportări. Nectar auzise toate discuțiile astea în casă, nu le pricepuse rostul, bănuise că sunt doar griji obișnuite ale celor mari și se trezise brusc într-un marș al tăcerii și al suferinței. Învățase deja mirosul neputinței, al fricii, al bolilor și mai ales al celor căzuți pe marginea drumului, care agonizau. Cei mici, care își pierdeau mamele, erau obligați de kurzii și turcii care îi mânau

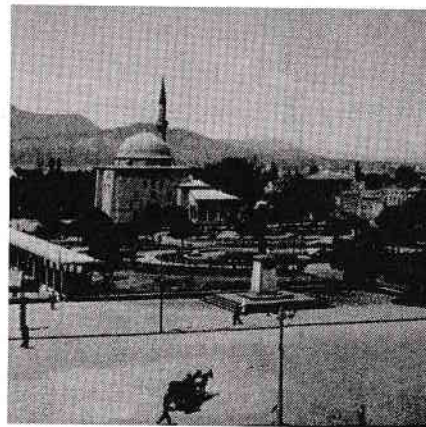
cu brutalitate să meargă mai departe, fără să scoată un sunet. Nu exista milă, înțelegere, alinare. Doar vorbe răstite, aspre, cruzime, durere și sânge. La vedere rămâneau numai pantofii distruși, înecați în praf, fețele posomorâte, pământii și ochii arzând. Salvarea nu venea de niciunde, toți păreau amorțiți, având gurile uscate, strâmbe, ofilite.

Serile, femeile care își oblojeau rănilor de la picioare repetau într-una un cuvânt al cărui rost nu-l pricepea deloc, Alep. Clar era un nume, dar putea în același timp să fie orice altceva. În imperiul tăcerii și al groazei chiar și lucrurile obișnuite își pierdeau conturul, forma. Moartea părea că este la fiecare pas gata să mai câștige un suflet, un trup vlăguit. Se credea că Alep este punctul final, locul salvator pentru atâtea suflete vlăguite. Anul negru pentru armeni, 1915, în Imperiul Otoman, părea că adună viețile și le așează într-o groapă extrem de adâncă. În fiecare zi piereau alți și alți armeni, secerăți de temeri, boli, dureri, foamete și chiar de tăișul sabiei.

Kayseri, cel cu mesele încărcate de basturma, de pilafuri grele cu fructe uscate așezate alături de bucăți mari de carne fiartă, cu covoarele pufoase și colorate, cu mersul la hamam, având merinde gustoase, începea să piară din amintirile deportaților.

Viața tihnită, normală, desfășurată în ritmul obișnuit pierise ca fumul. În față era deșertul, totul duhnea amețitor, iar alături se auzeau numai răcnetele paznicilor nemiloși, înarmați.

De la Kayseri la București. Cusut până la capăt

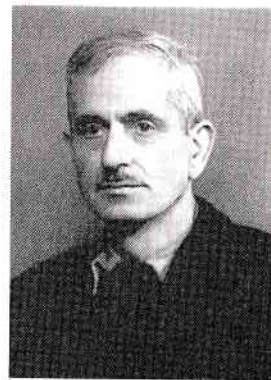

Kayseri, 1914

Era război și așa crezuseră cei zeloși că trebuie tratați deportații, fără milă, cu cruzime, și jefuiți. Asta rămăsese din fața anului 1915 pentru armeni. Gropi comune, uriașe și oameni care se străduiau din răspuțeri să străbată deșertul. Cumva înțelegeau și faptul că nu toți pot rămâne în Alep. Risipirea în lume, un lucru extrem de curajos pentru sute de familii, practic începuse insidios. Orice hotărâre se lua rapid, uneori sub influența celor din jur. Nu era vreme pentru a cântări cu înțelepciune, pentru a vedea ce și cum, pentru a aștepta sfaturi. Informațiile lipseau, războiul cu fața sa hidoasă acaparase totul, iar deznădejdea schimba sensul zvonurilor. Mesajele ajungeau la deportați cu greu, trunchiate sau viciate. Confuzia guverna și peste viețile paznicilor care se comportau după legi proprii.

Refugiații, se pare, caută mereu un loc potrivit pentru că au în vintre o forță neobișnuită. Constanța era un loc bun unde se putea ajunge cu vaporul. Varna și Marsilia, la fel. Așa a și fost pentru familia străbunicii mele. Români binevoitori le-au oferit Aramienilor ca adăpost o magazie mică, întunecată, în spatele unui atelier de încălțăminte. Ferestre nu aveau, așa că au învățat să trăiască cu ușa mare din lemn deschisă. O perdea groasă îi ascundea trecătorilor pe cei din interior. Așa au învățat toți să coasă papuci, inițial pentru proprietarul magazinului, apoi pentru a-i vinde în Piața Mare din oraș. Toți papucii cusuți de străbunica mea aveau diferite modele, erau trainici și se vindeau imediat. Mama și frații nu reușeau deloc să ascundă cusăturile interioare și papucii lor arătau jalnic la început. Erau terni, butucănoși, greoi, aproape de nepurtat.

În piață, zilnic se putea învăța ceva, fie de la vânzătorii din jur, fie de la cumpărătorii cei pretențioși care arătau spre imperfecțiunile papucilor. Se vindea destul de puțin, dar se sporovăia mult. Cei isteți puteau pleca realmente îmbogățiți pentru că aveau de unde să se inspire și să culegă informații. Pentru mulți copii ai armenilor Piața Mare din Constanța s-a dovedit a fi o școală valoroasă.

Artin Margosian

Nectar Margosian,
Constanța, 1935

La acea vreme, într-o magazie alăturată, locuia Artin Margosian, un bonom jovial, tot din Kayseri, care deprinsese meșteșugul cizmăriei și deja primea comenzi serioase de la vecini. Născut în 1884, vestit pentru răbdarea sa, venea dintr-o familie mai modestă de covorari. A cunoscut-o pe Nectar, a admirat de la început felul îngrijit în care lucra, modelele inventate, străduința, hărnicia. Ochii ei migdalați i-au spus multe de la prima vedere. S-au căsătorit rapid, în 1920, fără fandoseli inutile, au închiriat o cămăruță, au continuat să coasă și să vândă papuci în piață. Serile aveau podurile palmelor roșii și umflate, adormeau greu din cauza usturimii. S-au împrietenit cu limba română, i-au învățat sunetele și literele, au trăit furia neputinței, dar și dorința de mai bine. Au lucrat la foc continuu,